

I sine fedres spor...

— Dette blir min tyvende tur til isen. Jeg var der første gang som femåring, i 1906. Senere i 18 sesonger som hvalfanger. 84 år gamle Carl Anton Larsen smiler i det nyanlagte polarskjegget, gleder seg tydeligvis til et nytt gjensyn med ismassene langt der syd. Sammen med sin sønn Hans-Kjell, og fire medlemmer av den svenske familien Nordenskiöld, reiste han iformiddag til Buenos Aires i Argentina, invitert av et argentinsk reiselsskap. Om en uke skal de

bese de steder hvor Norden-skiöld-ekspedisjonen (1901–1904) overvintret, og ble redet.

Aftenposten møtte reisefølget hjemme hos familien Nordenskiöld i Göteborg igår kveld. Forventningsfulle, litt spente. Men alle gledet seg stort, og serverer i fellesskap følgende historie: For noen uker siden fikk de en henvendelse fra det norske og svenske utenriksdepartementet. Der var man blitt anmodet av et argentinsk

reisebyrå om å oppspore etterkommerne etter den kjente svenske geolog og oppdager Otto Nordenskiöld og den norske kapteinen Carl Anton Larsen som førte Nordenskiöld's bark «Antarctic» mot Antarktis. Argentinerne inviterte Larsen, Gustaf Nordenskiöld (74) og hans søster Märtha Löwenhielm (71) til å være med ombord i et skip som fører turister til islandet der syd og spesielt til å se de steder hvor foreldrene oppholdt seg etter at «Antarctic» ble skrudd ned

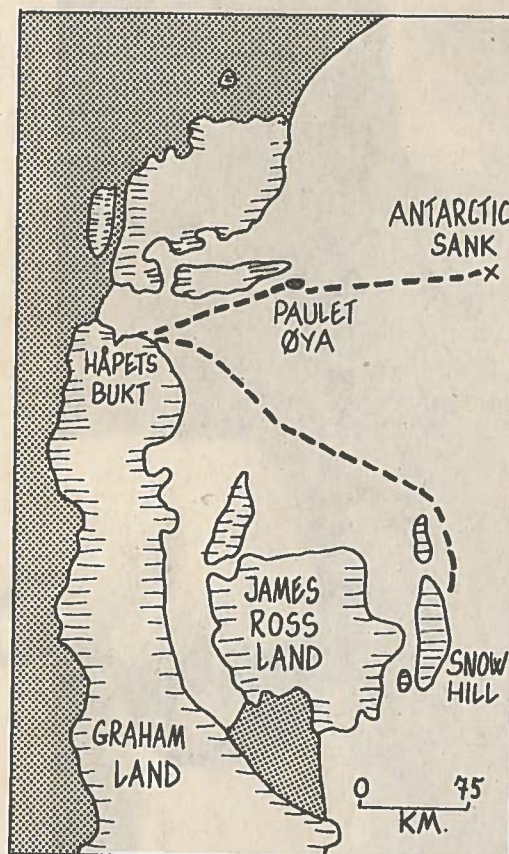
av isen. Beslutningen ble tatt raskt i begge hjem.

I de to familiene er man sterkt opptatt av emnet. Familien Nordenskiöld er sterkt sammensveiset, med årlige sammenkomster 8. november. Det var den dagen deres far og hans ekspedisjon ble reddet av et argentinsk unnsetningsskip i 1903. Kontakten mellom de to familiene ble brutt da Otto Nordenskiöld og kaptein Larsen døde, i 1920-årene. Men i 1978 ble det arrangert en minneutstilling over Nordenskiöld

i Göteborg, familiene Larsen ble invitert. Hans-Kjell Larsen: — Vi ble vitne til de sterke familiebåndene i den svenske familien, og begynte å samle våre egne tropper. Det viste seg at familien var spredd for alle vinder, og under vårt første treff kom det folk fra en rekke land og verdensdeler. Men dette har ført til at vi har dannet en stiftelse, C. A. Larsens minne. Arbeidet er kommet svært langt, blant annet skal vi få et dokumentasjonssenter i Oslo.

Carl Anton Larsen har anlagt skjegg foran turen til Antarktis. Her sammen med Gustaf Nordenskiöld. De to er 84 og 76 år. (Foto: Per Landén)

Kartet viser hvor «Antarctic» sank, den stiplede streken er strekningen C. A. Larsen og hans menn rodde frem til Snow Hill. En distanse på 200 kilometer.

Otto Nordenskiöld's ekspedisjon skulle få et helt annet forløp, og skulle komme til å vare mye lenger enn planlagt. Opplegget var greit nok — etter å ha utforsket Grahams Land skulle en gruppe på seks overvintre på østkysten av dette landet, så langt syd som mulig. Det gikk ikke slik, veldige ismasser kom i veien. Nordenskiöld ble tvunget til å velge Snow Hill-øya på 64 ½° sydlig bredde. Etter overvintringen skulle «Antarctic» hente gruppen på Snow Hill og sette kursen hjemover. Men Nordenskiöld's og hans menn måtte vente lenge på kaptein Larsen...

NORSKE ARGUS
A-S
BYRÅET FOR AVISUTKLIPP
FREDENSBORGVN. 24/26 - OSLO 1
TLF. 20 46 75
Utklipp fra:
Aftenposten
Aftenutgaven
OSLO
Pol. tendens: Uavh. konservativ
(Se baksiden)
- 1 FEB. 1986

Nordmannen T. Grunden, til venstre, og svenskene J. G. Andersson og S. A. Duse bar tydelig preg av sitt lange opphold i en kummerlig stenhytte da de kom frem til Snow Hill

C.A. Larsen

CARL Anton Larsen var født på Østre Halsen i Vestfold i 1860. Han vokste opp i et maritimt miljø, og allerede 14 år gammel reiste han til sjøs. Fire år senere tok han styrmannseksamen. I 1884 dro han på bottlenosefangst i Nordishavet, helt uten erfaring som fangstmann. Han utviklet seg til å bli en hvalfanger med betydelig ry, og i 1889 fikk han to fangstturer til Nordishavet i løpet av en sesong. Året etter ble han skipper på «Jason», en av de mest berømte skutene i polarforskningens historie.

Med «Jason» gjorde C.A. Larsen to ekspedisjoner til Antarktis, primært for å lete etter fangstområder. Men Larsen gjorde i løpet av ekspedisjonene betydelige geografiske oppdagelser; klarte å dele av kysten, fant hittil ukjente øyer og bragte med seg hjem en rekke prøver av bergartene. Larsen's mange funn banet veien for moderne utforskning av Antarktis.

DRAMA I ISØDET

FINN ROBERT JENSEN

EFTER at «Antartic» hadde fått ombord en ny forsyning med kull på Ildlandet, dro C. A. Larsen til Syd-Georgia for å lete etter hval. 30. april 1902 skriver han i dagboken: «Overalt i horisonten så vi hvalblåst i mengdevis. Vi dampet derut og fant en mengde hval, fra 4 til 10-12 i tette flokker, men det var alt sammen knølhval. Kun enkelte finnhval innimellom.»

De kom videre til en vakker havn de kalte Grytviken. (De fant gryter etter tidligere tiders selfangere.) Grytviken ble basen under oppholdet i Syd-Georgia, hvor det ble gjort en rekke vitenskapelige oppdagelser, samt fanget betydelige mengder sel og sjøelefanter.

Efter en tur til Falkland og Ushua, gikk turen atter sydover, for å hente Nordenskiöld og de andre. «Antartic» nådde aldri frem. Isen hindret dem. Larsen besluttet å sette i land tre mann i Håpets bukt, for at de skulle forsøke å ta seg frem til Nordenskiöld «landeveien» over isen.

DET var blitt januar 1903. De tre ble i bukten i åtte måneder. De bygget en knøttliten hytte av stein, levde på sel og pingviner. I den beskjedne hytten i Snow Hill ventet Nordenskiöld; skjønnte at noe var gått galt. Ute på havet kjempet C.A. Larsen og hans mannskap for å redde «Antartic», som var i ferd med å bli isens bytte. Og isen vant. Efter en dramatisk

Otto Nordenskiöld omgitt av sine menn, foran hytten på Snow Hill. Hytten står der fremdeles, som et minnesmerke over ekspedisjonen.

periode på tyve dager, gikk hun ned med flagget til topps. Det var like ved Paulet-øya. I dagboken beklager Larsen at alle de vitenskapelige samlingene gikk tapt, likeledes en mengde utstyr som kunne vært godt å ha med seg til oppholdet på isen. «Det eneste jeg tok med av mine private saker var litt klær, min bibel og et pipehode, som jeg har fått av min elskede hustru,» skriver han i dagboken.

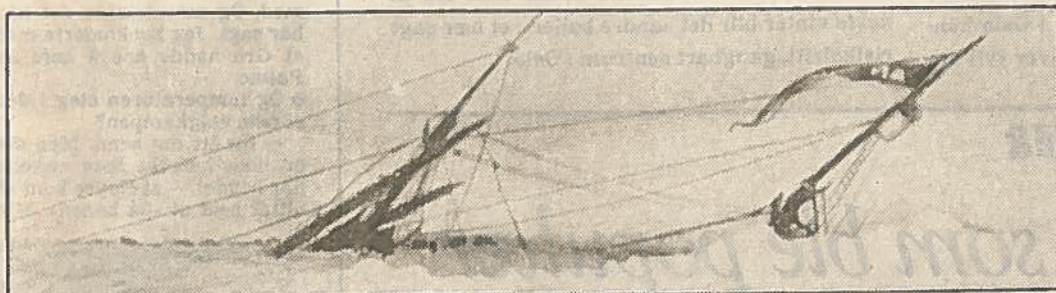
Tyve mann på isen. Fremdeles sommer der syd, men snart skulle polarnatten komme. Men Larsen var ukuelig optimist, full av pågangsmot og med stor arbeidskapasitet. Han ga

uttrykk for at de fikk gjøre sin plikt og vente, «så vilde nok den som styrer alt også ordne dette». Hans dagbok for 12. februar slutter slik: «Vi har innrettet oss så godt som mulig, og vi hadde det nokså gemyttelig i teltet.»

I 16 dager oppholder de tyve seg på isen. Telt ble reist av seilduk og noe treverk. Møysommelig arbeidet de seg mot Paulet-øya, de hadde berget en del utstyr og noen lettbaater. Larsen skrev: «Vi får se hvem som selrer, isen eller vi.» De begynte å bygge vinterhus. Stein med dobbelte vegger. De fanget sel og pingviner. Guano ble benyttet til å tette veggene; spekket ga

brensel, skinnet kunne brukes til så mangt. Livet var ytterst ensformig, men mennene holdt motet oppe. Dagboken 31. mai: «Jeg er frisk og har den beste helbred samt det ypperligste humør.» Ekspedisjonen var nå delt i tre, fremtidsutsiktene var langt fra lyse, og 7. juni døde matrosen Ole Wenersgaard. Hjertesvikt.

Larsen så fremover, kun fremover. Var utålmodig etter å få forbindelse med Snow Hill, mange mil unna, dessuten med de tre i Håpets bukt. 31. oktober åpnet isen seg såpass at de kunne sette båten på vannet. Han tok med seg fem mann. Larsen sov ikke på flere døgn, han rodde.

Carl Anton Larsen fotograferte «Antartic» da hun ble skrudd ned i isen 12. februar 1903.

4. november kom de til Hope Bay. Der fant de skrifter som fortalte at de tre kameratene hadde forlatt stedet 28. september for å forsøke å nå frem til Snow Hill og Nordenskiöld. Larsen og hans menn rodde videre. Efter 200 kilometer i åpen båt, hadde derodd nok. 8. november var de fremme, efter et umenneskelig slit og med store prøvelser. De ble tatt imot med glede og undring. Deres ankomst var ikke den eneste den dagen. Tidligere på dagen kom det argentinske orlogsfartøyet «Uruguay» til Snow Hill, for å unnsette ekspedisjonen!

PÅ Snow Hill fikk C.A. Larsen og de fem andre høre historien om de tre som hadde forlatt Håpets bukt. To av dem hadde støtt på Nordenskiöld og den norske matrosen og hundeføreren Ole Jonassen, som var ute for å gjøre geografiske opptegninger. Nordenskiöld benytter hunder, og den 12. oktober ble hundene plutselig så underlige. De sprang avsted i vill panikk, med

sleden på slep. Nordenskiöld og Jonassen ble også bekymret, da de først trodde de så oppreiste seler komme imot seg. Men det var to fremmede menn, trodde de. Efter åtte måneders opphold i steinhytta, så ikke J.G. Andersen og S.A. Duse det minste kjente ut. De var praktisk talt gjengrodde av sot og fett. Men de møtes altså på et sted ingen mennesker hadde møtt hverandre før. De hentet tredjemann, den norske matrosen T. Grunden, og returnerte derefter til Snow Hill. Derefter ble de som var igjen på Paulet-øya hentet, og «Uruguay» førte samtlige til Buenos Aires.

I Argentina ble de feiret som folkehelter i åtte dager.

Carl Anton Larsen fortsatte efter dette som fangst- og forretningsmann.

I februar 1904 ble selskapet Compañía Argentina de Pesca stiftet i Buenos Aires for å drive fangst fra Grytviken. Larsen ble ansatt som bestyrer. Han reiste til Norge for å skaffe utstyr og norsk kapital. I Sandefjord

bygget han hvalbåten «Fortuna» og kjøpte to eldre skuter. Derefter dro han til Grytviken, la grunnlaget for moderne fangstmetoder, og tjente penger. Han ledet arbeidet i ti år. I 1914 flyttet han tilbake til Norge, hvor han kjøpte seg to store gårdsbruk. Han var blitt 54 år gammel.

I mange år hadde Larsen planlagt eget hvalfangstelskap.

Han konstituerte aksjeselskapet Rosshavet i begynnelsen av 1923. Foruten Larsen var blant andre Magnus Konow, Johan Rasmussen og Olaf Hansen med i selskapet. De kjøpte et gammelt dampskip som ble bygget om til et flytende kokeri og døpt «Sir James Clark Ross». Larsen var selv bestyrer for den første ekspedisjonen, som allerede første sesong ga stort overskudd. Hvalfangsten blomstret opp og ga store inntekter til landet, og til Vestfold i særdeleshet. Men C.A. Larsen døde allerede året efter, den 8. desember 1924. Hjertet ville ikke mer, i en alder av 64 år. Han døde ombord i «Sir James Clark Ross» — i Rosshavet.

Otto Nordenskiöld

OTTO Nordenskiöld var født 6. desember 1859 i naturskjønne omgivelser i Småland. Naturen kom til å oppta ham hele livet. Hans doktoravhandling, 24 år gammel, var om det smålandske urberget, og ledet til et dosenatur i Uppsala. Fra sin onkel, Adolf Erik Nordenskiöld, som banet vei gjennom Nordostpassasjen, fikk Otto polare interesser. Han mente det ikke var tilstrekkelig å utforske i nord, og dro derfor sydover, først til Ildlandet i det sydlige Syd-Amerika. På internasjonale geografiske kongresser i 1890-årene var det besluttet at de sydlige polarområdene skulle utforskes gjennom samordnede forskningsferder i 1902. Nordenskiöld kjøpte barken «Antartic», hyret C.A. Larsen som skipper. Nordenskiöld trengte 35 000 kroner til ekspedisjonen, men det offisielle Sverige vendte tommelen ned. Han måtte tigge og låne, fikk en del private bidrag. 16. oktober 1901 forlot «Antartic» Göteborg med 29 mann ombord.